

بررسی وضعیت بخش معدن و
مقایسه اهداف و تکالیف برنامه
چهارم توسعه در بخش مذکور

کد موضوعی: ۳۱۰

شماره مسلسل: ۱۰۳۷۴

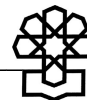
مردادماه ۱۳۸۹

دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	مقدمه.....
۲	۱. وضعیت بخش معدن و صنایع معدنی در طول سال‌های برنامه سوم و چهارم توسعه.....
۶	۲. بررسی وضعیت صادرات معدن و صنایع معدنی.....
۷	۳. بررسی وضعیت سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران (ایمیدرو).....
۱۰	۴. عملکرد سازمان زمین‌شناسی و اکتشافات معدنی کشور در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه.....
۱۲	۵. اعتبار طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای بخش معدن در برنامه چهارم.....
۱۳	منابع و مآخذ.....

بررسی وضعیت بخش معدن و مقایسه اهداف و تکالیف برنامه چهارم توسعه در بخش مذکور

مقدمه

کشور ایران با داشتن یک درصد از خاک و نیز حدود یک درصد جمعیت دنیا، حدود ۳ درصد منابع معدنی جهان را در خود جا داده، به طوری که حدود ۵۷ میلیارد تن پتانسیل معدنی با بیش از ۶۷ نوع ماده معدنی در ایران شناسایی شده است. توجه به آمار بالا به درستی نشان می‌دهد که بخش معدن در کشور، به عنوان یکی از مزیت‌های اصلی کشور محسوب شده و سرمایه‌گذاری در این بخش قطعاً منجر به اشتغال‌زایی در مناطق محروم و جلوگیری از مهاجرت بی‌رویه، افزایش ارزش‌افزوده در بخش و کل اقتصاد، افزایش رشد اقتصادی و کاهش وابستگی اقتصاد به نفت خواهد شد ولی گاهی به عملکرد دولت در این بخش نشان می‌دهد که علیرغم وجود مزیت بالا، توجه چندانی به بخش معدن نشده است به طوری که نسبت میزان استخراج مواد معدنی در کشور به کل پتانسیل معدنی شناخته شده، کمتر از ۰/۵ درصد بوده (استاندارد جهانی این نسبت یک درصد در سال است) و میزان استفاده بخش معدن از حساب ذخیره ارزی بسیار ناچیز است. همچنین استراتژی دقیق برای پیشبرد اهداف بخش معدن در کشور وجود نداشته و مطالعات کامل زمین‌شناسی و اکتشافی در کشور صورت نپذیرفته است.

باعنایت به اهمیت بخش معدن و شناخت جایگاه آن در برنامه‌های توسعه‌ای، در این گزارش سعی می‌شود عملکرد بخش معدن در سال‌های مختلف برنامه چهارم به‌طور کمی مورد ارزیابی قرار گرفته و نقاط قوت و ضعف و دلایل عدم اجرای برخی از احکام برنامه در این بخش مشخص شود (در برنامه چهارم توسعه از مجموع ۱۳۴۰ حکم، ۱۱ حکم مربوط به بخش معدن بوده است).

۱. وضعیت بخش معدن و صنایع معدنی در طول سال‌های برنامه سوم و چهارم توسعه

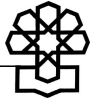
همان‌طور که از جدول می‌توان محاسبه کرد، در طول برنامه چهارم صدور گواهی کشف میانگین رشد ۹/۳۵ درصدی، هزینه عملیات اکتشافی میانگین روند رشد ۱۲/۸۸ درصدی، صدور پروانه بهره‌برداری میانگین رشد ۱/۴ درصدی، سرمایه‌گذاری در مرحله بهره‌برداری رشد ۴۱/۷۶ درصدی و میزان اشتغال رشد ۴/۷۵ درصدی داشته است که در این بین شاخص‌های هزینه عملیات اکتشاف، سرمایه‌گذاری در مرحله بهره‌برداری، میزان استخراج، ارزش کل تولیدات معدنی (به قیمت ثابت) از میزان معناداری بالایی برخوردار است.

عملکرد شاخص‌های کمی بخش معدن در جدول ۱ آورده می‌شود.

جدول ۱. وضعیت کلی بخش معدن در برنامه سوم و چهارم توسعه

برنامه چهارم توسعه				برنامه سوم توسعه					سال	عنوان
۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹		
۶۷۵	۵۱۹	۵۲۹	۵۰۸	۴۷۲	۳۵۶	۳۲۰	۲۶۰	۲۱۱	صدور گواهی کشف (فقره)	
۱۴۹۲۷۲	۹۵۴۷۵	۱۵۱۲۹۰	۱۷۲۴۲۸/۱	۹۱۹۱۹/۱	۴۶۲۵۴	۲۸۷۲۳	۱۹۱۶۲	۱۵۱۲۸	هزینه عملیات اکتشاف (میلیون ریال)	
۶۴۵	۶۱۰	۵۹۵	۶۴۵	۶۱۰	۵۷۸	۶۶۸	۶۰۸	۶۳۰	صدور پروانه بهره‌برداری (فقره)	
۳۸۷۹۲۲۸	۱۹۳۹۶۰۲	۱۴۴۸۹۹۴	۴۶۱۰۰۰۰	۹۶۰۶۵۰/۶	۸۶۲۴۷۵	۲۲۴۶۷۱۰	۷۵۱۳۵۲	ن.م	سرمایه‌گذاری در مرحله بهره‌برداری (میلیون ریال)	
۲۳۸۰۰۰	۲۲۴۷۳۹/۳	۱۳۵۲۹۷۱۶	۱۰۲۶۴۱۵۷	۱۰۲۱۷۸۶۰	۵۳۱۴۸۱۸	۱۳۵۹۶۶۹۱	۴۵۸۰۲۳۹	۱۷۵۲۶۱۵	میزان استخراج (هزار تن)	
	۷۴۰۶۱۰۵	۶۴۷۸۵۱۴/۵	۵۴۵۱۹۶۸/۱	ن.م	۳۲۹۷۳۲۶/۷	۳۱۴۸۴۵۸/۳	۳۱۹۰۴۳۶/۸	۲۶۱۵۶۴۲/۵	ارزش کلی تولیدات معدنی به قیمت ثابت (میلیون ریال)	
۳۰۶۴۷۰۵۳	۳۰۶۴۷۰۵۳	۲۲۶۴۲۴۰۸	۱۶۷۷۰۲۵۴	ن.م	۷۸۵۴۲۳۲	۶۴۸۵۸۲۴	۵۶۷۵۷۸۷	۴۱۷۷۱۸۱	ارزش کل تولیدات مواد معدنی به قیمت جاری (میلیون ریال)	
۱۰۰۴۲۲	۹۰۴۷۳	۸۹۰۸۷	۸۶۵۴۸	۸۳۳۸۶	۷۵۷۶۴	۶۸۲۲۸	۵۹۰۴۴	۵۷۴۲۰	میزان اشتغال (نفر)	
۸۱۱	۶۹۴	۶۲۹	۵۴۶	۶۰۴	۶۷۴	۶۳۲	۵۴۹	۲۹۷	تعداد (فقره)	
۹۶۶۳	۱۱۳۸۷	۱۳۵۲۹	۱۰۲۶۴	۱۰۲۱۷	۵۳۱۴	۱۳۵۹۶	۴۵۸۰	۱۷۵۲	میزان استخراج (هزار تن)	

مأخذ: جداول کمی برنامه چهارم و آمار اخذ شده از وزارت صنایع و معادن.

جدول ۲ وضعیت معادن را به تفکیک فعال، غیرفعال، در حال تجهیز و با توجه به نوع مالکیت (دولتی، تعاونی و خصوصی) تبیین می‌کند.

جدول ۲. تعداد معادن (فعال، غیرفعال و در حال تجهیز) در برنامه سوم و چهارم توسعه

(ارقام به فقره)

برنامه چهارم توسعه									برنامه سوم توسعه									۱۳۷۸			نوع ماده معنی															
۱۳۸۷			۱۳۸۶			۱۳۸۵			۱۳۸۴			۱۳۸۳			۱۳۸۲			۱۳۸۱				۱۳۸۰			۱۳۷۹			ت	غ	ف						
ت	غ	ف	ت	غ	ف	ت	غ	ف	ت	غ	ف	ت	غ	ف	ت	غ	ف	ت	غ	ف	ت	غ	ف	ت	غ	ف										
						۱۲۸	۷۹۷	۲۱۹۹	۱۷۱	۵۷۱	۲۰۳۷	۱۲۳	۳۷۵	۱۹۸۴	۱۱۱	۳۷۳	۱۷۸۴	۱۰۶	۳۷۰	۱۵۱۴	۱۰۲	۳۰۲	۱۳۶۵	۸۹	۲۵۷	۱۳۲۹	۴۹	۲۵۲	۱۲۷۱	مصالح ساختمانی						
						۱۰	۸۱	۱۴۹	۱۷	۵۵	۱۳۴	۸۰	۳۷	۱۳۸	۱۸	۵۴	۱۱۴	۲۱	۵۳	۹۹	۲۱	۵۶	۹۸	۲۶	۲۲	۱۱۲	۵	۲۰	۱۰۱	مواد فلزی						
						۴۳	۳۸۶	۷۲۷	۴۶	۲۹۲	۷۸۶	۳۷	۱۹۰	۷۸۹	۴۹	۲۱۷	۶۷۷	۵۱	۱۹۵	۶۳۹	۴۳	۱۷۲	۶۰۱	۴۶	۱۲۳	۵۹۲	۱۸	۱۲۰	۵۲۸	مواد غیرفلزی						
۲۷۱	۱۳۷۲	۳۵۶۸	۲۱۸	۱۲۴۳	۳۵۵۸	۱۹۱	۱۲۶۴	۳۰۷۵	۲۳۴	۹۱۸	۲۹۵۷	۱۸۰	۶۰۲	۲۹۱۱	۱۷۸	۶۴۴	۲۵۷۵	۱۷۸	۶۱۸	۲۲۵۲	۱۶۶	۵۳۰	۲۰۶۴	۱۶۱	۴۰۲	۲۰۳۳	۷۲	۳۹۲	۱۹۰۰	جمع کل						
۱۰۷			۹۵			۱۴۹			۱۴۸			۱۵۹			۱۶۶																		دولتی			
۶۳۴			۶۴۸			۶۹۷			۶۶۰			۶۶۰			۶۸۴																					تعاونی
۴۲۵۷			۴۲۷۶			۳۶۸۳			۳۳۰۱			۲۸۷۳			۲۵۴۷																					خصوصی

توضیح:

ف: فعال، غ: غیرفعال، ت: در حال تغییر.

چنانکه مشاهده می‌شود، تعداد معادن فعال از ۲۹۵۷ فقره در سال ۱۳۸۴ به ۳۵۶۸ فقره (رشد ۲۰/۶۶ درصدی) در سال ۱۳۸۷، تعداد معادن غیرفعال از ۹۱۸ فقره به ۱۳۷۲ در سال ۱۳۸۷ (رشد ۴۹/۴۵ درصدی) و تعداد معادن در حال تجهیز از ۲۳۴ فقره در سال ۱۳۸۴ به ۲۷۱ در سال ۱۳۸۷ (رشد ۱۵/۸۱ درصدی) رسیده است. نگاهی به آمار رشد تعداد معادن از حیث فعال و غیرفعال و در حال تجهیز نشان می‌دهد که رشد معادن غیرفعال بیش از ۲ برابر رشد معادن فعال بوده که این موضوع نشان‌دهنده خروج نسبی سرمایه از بخش معدن بوده است.

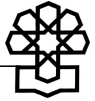
در خصوص ترکیب نوع مالکیت معادن نیز مشاهده می‌شود که از ترکیب مالکیت معادن از سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۷ از یک روند تبعیت نکرده است به طوری که معادن دولتی به صورت نوسانی (افزایشی - کاهش - افزایشی) و معادن تعاونی نیز افزایشی - کاهش - افزایشی بوده است، ولی در بخش خصوصی تعداد معادن به صورت افزایشی بوده است.

در جدول ۳ اهداف و عملکرد سال‌های مختلف برنامه چهارم در بخش‌های مهم معدن و صنایع معدنی آورده شده است.

جدول ۳. اهداف، عملکرد و درصد تحقق اهداف برنامه چهارم در بخش معدن و صنایع معدنی

ردیف	عنوان	واحد	۱۳۸۴			۱۳۸۵			۱۳۸۶			۱۳۸۷		
			برنامه	عملکرد	درصد تحقق	برنامه	عملکرد	درصد تحقق	برنامه	عملکرد	درصد تحقق	برنامه	عملکرد	درصد تحقق
۱	فولاد خام	میلیون تن	۱۰	۹/۶	۹۶	۱۱	۹/۹	۹۰	۱۰/۲	۹۸	۱۴/۲	۱۰/۴	۷۲/۲۳	
۲	محصولات فولادی	میلیون تن	۱۴	۱۰/۵	۷۵	۱۶/۵	۱۳/۰۲	۷۸/۹	۱۴/۳	۸۰/۷۹	۲۰	۱۳/۱۵	۶۵/۷۵	
۳	کنسانتره و دانه‌بندی سنگ آهن	میلیون تن	۱۵	۱۴/۷	۹۸	۱۸	۱۸/۱	۱۰۱	۲۱/۱	۱۰۶	۲۱/۳	۲۵/۲۸	۱۱۸/۶۸	
۴	آلومینا	هزار تن	۲۲۰	۱۳۰	۵۹	۲۶۰	۱۶۷/۸	۶۴/۵	۱۷۴/۴	۴۸/۴	۵۲۰	۲۰۲	۲۸/۸۴	
۵	آلومینیم	هزار تن	۲۳۰			۲۲۰			۲۲۹		۲۸۸			
۶	کنسانتره زغال‌سنگ	میلیون تن	۱/۱	۰/۹۲	۸۴/۵۴	۱/۲	۰/۹۷	۸۰/۸۳	۱/۲۵	۸۲/۴	۱/۳۱	۱/۲۶۶	۹۶/۶۴	
۷	کنسانتره مس	هزار تن	۶۰۰	۴۶۰	۷۶/۷	۸۳۱	۷۲۸/۹	۸۷/۷۱	۸۵۵	۸۱۸/۳	۸۶۰	۸۳۵	۹۷/۱	
۸	مس کاند	هزار تن	۱۸۰	۱۸۰	۱۰۰	۲۰۴	۲۰۵/۵	۱۰۱	۲۱۴	۹۴/۴	۲۴۰	۲۰۶	۸۵/۸۳	
۹	سنگ تزئینی (خام)	میلیون تن	۱۲/۶	۱۰/۶	۸۴/۱	۱۳/۲	۱۱/۲	۸۴/۸۵	۱۲/۸	۷۹/۷۱	۱۴/۴	۱۳	۹۰/۲۸	
۱۰	ارزش‌افزوده معدن به قیمت ثابت سال ۱۳۷۶	میلیارد ریال	۳۲۸۴/۱	۳۵۱۲	۱۰۶/۹۳	۳۶۳۸	۳۹۸۲	۱۰۹/۴۶	۴۰۳۹	۴۶۸۶	۴۵۰۴/۲	۵۳۴۰	۱۱۸/۵۶	
۱۱	سهم معدن در تولید ناخالص داخلی	درصد	۰/۷۷	۰/۸۳	۱۰۷/۷۹	۰/۸	۰/۸۹	۱۱۱/۲۵	۰/۸۲	۱۱۹/۵	۰/۸۴	۰/۸۴۲	۱۰۰/۲	
۱۲	تشکیل سرمایه ثابت ناخالص	میلیارد ریال	۴۱۸۶			۴۹۰۳/۵			۵۷۴۲/۸		۶۷۲۵/۸			
۱۳	پوشش نقشه‌های ۱/۱۰۰۰۰۰ زمین‌شناسی	ورقه	۵۰۰ از ۴۷۰			۵۰۰ از ۴۷۸			۵۰۰ از ۴۸۵		۵۰۰ از ۴۹۳			
۱۴	پوشش نقشه‌های ۱/۱۰۰۰۰۰ ژئوشیمیایی	ورقه	۴۵۰ از ۴۲۵			۴۵۰ از ۴۵۰			-		-			
۱۵	پوشش نقشه‌های ۱/۲۵۰۰۰ زمین‌شناسی کاربردی	ورقه	۳۲۰ از ۳۰			۳۲۰ از ۱۷۵	۳۲۰ از ۶۵	۸۶/۶۷	۳۲۰ از ۱۳۰		۳۲۰ از ۱۹۰			
۱۶	نقشه‌های زیست محیطی، زمین لرزه و مهندسی ۱/۲۵۰۰۰	ورقه	۳۰ از ۵			۳۰ از ۱۰	۳۰ از ۶		۳۰ از ۱۵		۳۰ از ۲۰			

ردیف	عنوان	واحد	۱۳۸۴			۱۳۸۵			۱۳۸۶			۱۳۸۷		
			برنامه	عملکرد	درصد تحقق	برنامه	عملکرد	درصد تحقق	برنامه	عملکرد	درصد تحقق	برنامه	عملکرد	درصد تحقق
۱۷	تولید سنگ تزئینی فرآوری شده	میلیون تن	۴/۱	۸	۱۹۵/۱	۴/۸	۸/۵	۱۷۷/۰۸	۵/۵	۱۵۴/۵۴	۶/۴	۸	۱۲۵	
۱۸	سیمان	میلیون تن		۳۲/۶۵			۳۵/۳		۴۰			۴۴/۴		
۱۹	شمش روی	هزار تن		۱۴۰			۱۶۸		۱۲۵			۱۰۴		
۲۰	شمش سرب	هزار تن		۲۱/۴			۱۸/۳		۱۴			۱۵/۷		
۲۱	شیشه تخت	هزار تن		۷۱۹			۷۸۲		۸۵۰					
۲۲	کاشی و سرامیک	میلیون مترمربع		۲۲۰			۲۷۰		۲۱۰			۲۰۰		

مأخذ: جداول کمی برنامه چهارم و آمار اخذ شده از وزارت صنایع و معادن.

این جدول مهمترین جدول مربوط به بخش معدن و صنایع معدنی در برنامه چهارم است که یک تصویر کلی از بخش معدن و صنایع معدنی را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود، در اکثر موارد اهداف برنامه محقق شده است فقط در بخش فولاد، محصولات فولادی و آلومینا اهداف برنامه محقق نشده است. در بخش فولاد خام و محصولات فولادی درصد تحقق برنامه بسیار کمتر از موارد دیگر است، دلیل این امر نیز عدم توان رقابت بخش خصوصی با کارخانجات بخش دولتی در شرایط برابر و بحران اقتصادی است. در بخش آلومینا، دولت سرمایه‌گذاری لازم تا مرحله بهره‌برداری را انجام نداده است و به همین خاطر عملکرد، بسیار کمتر از اهداف بوده است (به‌نظر می‌رسد بخش آلومینا با تکمیل سرمایه‌گذاری صورت گرفته بتواند به اهداف خود دست یابد).

۲. بررسی وضعیت صادرات معدن و صنایع معدنی

جدول ۴ آمار مربوط به صادرات مواد معدنی و صنایع معدنی را به صورت ترکیبی نشان می‌دهد.

جدول ۴. آمار صادرات بخش معدن و صنایع معدنی در سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸

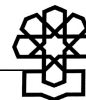
درصد تغییرات		سال ۱۳۸۷		سال ۱۳۸۸		عنوان
ارزش	وزن	ارزش (درصد)	وزن (درصد)	ارزش (درصد)	وزن (درصد)	
۱/۱۹	۱/۲	۲۱	۳۷	۲۵	۴۵	سهم صادرات معدن و صنایع معدنی به مجموع صادرات پتروشیمی و کل صادرات کشور
۱/۱۴	۱/۱۶	۲۸	۴۹	۳۲	۵۷	سهم صادرات معدن و صنایع معدنی به مجموع صادرات صنعت و معدن با میعانات گازی و سایر اقلام
۱/۰۹	۱/۱۴	۳۵	۵۹	۳۸	۶۷	سهم صادرات معدن و صنایع معدنی به مجموع صادرات صنعت و معدن و سایر اقلام
۱/۰۷	۱/۰۹	۴۲	۶۵	۴۵	۷۱	صادرات معدن و صنایع معدنی به صادرات بخش صنعت و معدن

در برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ایران، هدفگذاری مشخص و تفکیکی برای صادرات بخش معدن و صنایع معدنی وجود نداشته است.

عملکرد بخش معدن در سال ۱۳۸۸ از نظر وزنی ۳۱۳۰۹/۳۸۳ هزار تن و از نظر ارزشی ۸۱۳۷ میلیون دلار بوده است. در سال ۱۳۸۸ صادرات بخش معدن و صنایع معدنی نسبت به مجموع صادرات پتروشیمی و صادرات غیرنفتی کشور از نظر وزنی ۴۵ درصد و از نظر ارزش ۲۵ درصد بوده است که در مقایسه با سال ۱۳۸۷ دارای سهم وزنی ۳۷ درصد و سهم ارزشی ۲۱ درصد بوده است.

همچنین سهم صادرات بخش معدن و صنایع معدنی نسبت به مجموع صادرات صنعت و معدن، میعانات گازی و سایر اقلام در سال ۱۳۸۸ معادل ۵۷ درصد از نظر وزنی و ۳۲ درصد از نظر ارزشی بوده است این ارقام در سال ۱۳۸۷ از نظر وزنی ۴۹ درصد و از نظر ارزشی ۲۸ درصد بوده است.

سهم صادرات معدن و صنایع معدنی نسبت به مجموع صادرات صنعت و معدن و سایر اقلام در سال ۱۳۸۸ از نظر وزنی ۶۷ درصد و از نظر ارزشی ۳۸ درصد بوده که نسبت سال قبل که از نظر وزنی ۵۹ درصد و از نظر ارزشی ۳۵ درصد بوده که به ترتیب ۱/۱۴ و ۱/۰۹ درصد رشد نشان می‌دهد.

سهم صادرات معدن و صنایع معدنی نسبت به صادرات بخش صنعت معدن در سال ۱۳۸۸ از نظر وزنی ۷۱ درصد و از نظر ارزشی ۴۵ درصد بوده که نسبت به مدت مشابه سال قبل از نظر وزنی ۶۵ درصد و از نظر ارزشی ۴۲ درصد است که درصد تغییرات به ترتیب ۱/۰۹ و ۱/۰۷ درصد رشد داشته است.

۳. بررسی وضعیت سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران (ایمیدرو)

۳-۱. وضعیت واگذارها در شرکت ایمیدرو از سال ۱۳۸۴ تا ابتدای سال ۱۳۸۸

از سهام شرکت‌های تابعه ایمیدرو، چهار شرکت اصلی مشمول صدر اصل چهل و چهارم قانون اساسی شد که ارزش این واگذاری‌ها در مجموع ۷۴ هزار و ۱۵۳ میلیارد ریال بوده است. از مجموع واگذاری سهام شرکت‌های تابعه سازمان توسعه، ۵ هزار و ۸۷۷ میلیارد ریال مربوط به رد دیون دولت بوده است که تعداد شرکت‌های درگیر در امر انتقال سهام این بخش، سه شرکت فرعی بوده است. همچنین ۲۴ هزار و ۲۵۴ میلیارد ریال در قالب طرح سهام عدالت واگذار شده که ۹ شرکت فرعی در امر انتقال سهام این بخش درگیر بوده‌اند. مابقی سهام واگذار شده به ارزش ۴۴ هزار و ۲۲ میلیارد ریال بوده که تعداد شرکت‌های درگیر در امر انتقال سهام ۱۵ شرکت بوده است.

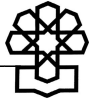

۳-۲. برنامه و عملکرد تولید ایمیرو

(هزار تن)

جدول ۵. وضعیت تولید انواع محصولات شرکتهای تابعه ایمیرو

۱۳۸۷		۱۳۸۶		۱۳۸۵		۱۳۸۴		۱۳۸۳		۱۳۸۲		۱۳۸۱		محصول
عملکرد	برنامه	عملکرد	برنامه	عملکرد	برنامه	عملکرد	برنامه	عملکرد	برنامه	عملکرد	برنامه	عملکرد	برنامه	
۱۰۴۸۳	۱۱۳۰۵	۱۰۱۷۱		۹۹۲۸		۹۵۷۴		۸۹۹۰		۸۰۰۰		۷۵۰۰		فولاد خام
۹۸۲۷	۱۰۶۳۵	۱۰۱۹۶		۱۰۱۵۴		۹۸۶۵		۹۱۲۳		۸۶۰۰		۷۵۰۰		محصولات فولادی
۲۰۵/۷	۲۱۰	۲۰۳		۲۰۱		۱۷۸		۱۵۲		۱۴۶		۱۴۳		مسن کاتد
۲۴۸/۲	۲۳۰	۲۰۲		۲۰۵		۲۱۹		۲۱۳		۱۸۲		۱۷۰		آلومینیم
۲۰۰	۲۲۰	۱۷۴		۱۶۸		۱۳۰		۱۳۶		۱۰۳		۱۰۲		آلومینا
۲۵۲۸۰	۲۲۵۰۰	۲۱۳۸۷		۱۸۱۳۴		۱۴۷۲۸		۱۲۷۴۶		۱۱۶۰۰		۱۰۵۰۰		کنسانتره و دانه بندی سنگ آهن
۱۲۶۶	۱۷۰۵	۱۰۳۹		۱۰۲۵		۹۳۰	۸۶۰	۸۱۴		۹۴۲		-		کنسانتره زغال سنگ
۹۹۸ (در طی پنج ماه اول سال)		۲۳۳۴		۱۹۲۵		۲۲۱۹		۱۹۰۰		۴۸۵۱		۳۷۵۰		سیمان

جدول ۶. فروش داخلی محصولات واحدهای تحت پوشش سازمان

برنامه چهارم توسعه								برنامه سوم توسعه				محصول / شرح	گروه
۱۳۸۷		۱۳۸۶		۱۳۸۵		۱۳۸۴		۱۳۸۳		۱۳۸۲			
ارزش (میلیارد ریال)	تناژ (هزار تن)	ارزش (میلیارد ریال)	تناژ (هزار تن)	ارزش (میلیارد ریال)	تناژ (هزار تن)	ارزش (میلیارد ریال)	تناژ (هزار تن)	ارزش (میلیارد ریال)	تناژ (هزار تن)	ارزش (میلیارد ریال)	تناژ (هزار تن)		
۸۳۵۰۲/۴	۱۱۴۸۳/۵	۶۹۵۶۷/۹	۱۱۱۷۴/۱	۴۹,۳۶۱	۱۰,۴۲۱	۳۳,۳۰۰	۹,۶۴۷	۲۹,۲۱۱	۸,۹۱۲	۲۰,۷۹۲	۹,۰۵۲	محصولات فولادی و فولاد خام	فولاد
۹۷۹۰	۱۰۴۱	۱۱۵۵۲۲		۸,۲۲۷	۲۱۱	۴,۵۸۲	۹۵	۳,۵۹۱	۱۱۴	۲,۱۹۷	۱۵۰	مس و محصولات جنبی	مس
۳۴۰۷	۴۴۸	۴۰۸۸/۴		۳,۳۶۲	۲۷۴	۲,۱۳۲	۲۱۸	۲,۲۱۶	۲۵۹	۱,۷۰۴	۲۳۲	آلومینیم و آلومینا	آلومینیم
۷۹۴۳/۵	۱۶۸۶۴/۴	۵۵۰۵/۱	۱۳۳۲۸/۳	۶,۱۵۳	۱۳,۴۴۵	۴,۱۵۷	۱۲,۴۶۷	۲,۹۲۶	۱۱,۳۳۹	۲,۴۲۶	۱۲,۱۱۵	زغال سنگ، سنگ آهن و ...	معدن
				۶۵۷	۱,۹۲۵	۷۰۵	۲,۱۲۰	۵۵۱	۱,۸۹۹	۲۴۵	۹۰۸	سیمان و کلبنکر	سیمان
				۶۷,۷۶۰	-	۴۴,۸۷۶	-	۳۸,۴۹۵	-	۲۷,۳۶۴	-	مجموع	

مأخذ: اطلاعات اخذ شده از سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران.

جدول ۷. صادرات محصولات واحدهای تحت پوشش سازمان

برنامه چهارم توسعه								برنامه سوم توسعه				محصول / شرح	گروه
۱۳۸۷		۱۳۸۶		۱۳۸۵		۱۳۸۴		۱۳۸۳		۱۳۸۲			
ارزش (میلیارد ریال)	تناژ (هزار تن)	ارزش (میلیارد ریال)	تناژ (هزار تن)	ارزش (میلیارد ریال)	تناژ (هزار تن)	ارزش (میلیارد ریال)	تناژ (هزار تن)	ارزش (میلیارد ریال)	تناژ (هزار تن)	ارزش (میلیارد ریال)	تناژ (هزار تن)		
۵۳۴/۷	۶۲۷/۷	۷۵۲/۵	۱۲۶۶/۹	۹۴۰	۲,۰۳۰	۹۷۹	۲,۵۱۹	۹۰۲	۲,۰۱۱	۳۳۵	۱,۲۳۷	محصولات فولادی و فولاد خام	فولاد
۶۹۳		۷۹۰/۰۲		۱,۰۷۸	۲۵۱	۵۴۷	۲۱۲	۱۸۹	۱۳۷	۱۲۱	۱۸۷	مس و محصولات جنبی	مس
۳۱۳		۱۴۴		۲۷۵	۱۰۶	۲۷۱	۱۴۳	۱۹۲	۱۱۰	۸۶	۵۹	آلومینیم و آلومینا	آلومینیم
۳۴۶/۹	۳۱۳۲/۰۱	۳۴۲/۸	۴۰۹۹/۷	۱۶۴	۴,۰۸۱	۸۷	۲,۵۴۹	۵۲	۱,۸۸۳	۴۲	۱,۷۷۲	زغال سنگ، سنگ آهن و ...	معدن
				۰	۰	۶	۹۰	۲/۸	۵۰	۱	۳۱	سیمان و کلبنکر	سیمان
				۲,۴۵۷	-	۱,۸۹۰	-	۱,۳۳۸	-	۵۸۵	-	مجموع	

مأخذ: همان.

۴. عملکرد سازمان زمین‌شناسی و اکتشافات معدنی کشور در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه

۴-۱. تولید اطلاعات پایه و کاربردی زمین‌شناسی

تهیه نقشه‌های یک بیست و پنج هزارم؛ از این نقشه‌ها حدود ۳۰۰ برگ تهیه شده و میزان لازم برای پوشش کل کشور حدود ۱۰،۰۰۰ نقشه است.

۴-۲. پژوهش در زمینه آمایش سرزمین از دیدگاه مخاطرات زمین‌شناسی و زیست‌محیطی

با توجه به موقعیت ایران در زمینه مخاطرات زمین‌شناختی، بررسی‌های کامل در مورد نواحی مختلف نشان داده است که ۹۷ درصد شهرهای ایران در خطر وقوع زمین‌لرزه و ۳۰۰ دشت ایران با پدیده فرونشست زمین (در اثر برداشت‌های بی‌رویه آب‌های زیرزمینی) قرار دارد. البته برای بررسی‌های دقیق‌تر در این مورد، باید بررسی مخاطرات زمین‌شناختی و تهیه نقشه‌های اولویت‌بندی سطح مخاطرات در کشور، از اولویت‌های پژوهشی سازمان در سال‌های بعدی باشد.

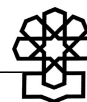
۴-۳. بررسی سیستماتیک سواحل و پهنه‌های آبی کشور با هدف شناخت منابع ساحلی و دریایی

بررسی‌های سیستماتیک سواحل و پهنه‌های آبی کشور در محدوده‌ای بالغ بر ۵۰،۰۰۰ کیلومتر مربع در دریای خزر، ۱۱۰،۰۰۰ کیلومتر مربع در خلیج فارس و حدود ۲۵،۰۰۰ کیلومتر مربع در دریای عمان آغاز شده که در این ارتباط، ۲۵ اطلس زمین‌شناختی دریایی تهیه شده است.

۴-۴. اکتشافات مواد معدنی

اکتشافات در مراحل شناسایی، پی‌جویی و اکتشافات عمومی، در قالب مواد زیر انجام پذیرفته است:

- اکتشاف طلا در قالب ۲۵ پروژه در ۱۲ استان به‌صورت مستقیم و یا با حمایت فنی و اعتباری از بخش خصوصی که منجر به کشف ذخایر قطعی و احتمالی در کشور شده است.
- اکتشاف مس تیپ پرفیری (شبیبه سرچشمه و سونگون) در استان‌های کرمان (کرور و جبال بارز) و آذربایجان شرقی (مسجد داغی، جلفا) با ذخیره‌ای حدود ۳۰۰ میلیون تن و عیار ۰/۳ درصد همراه با طلا که به شرکت مس واگذار شده است.

- شناسایی منابع جدیدی از سرب و روی در محورهای گلستان، مازندران، گیلان، راور - اردکان، چهارمحال و بختیاری - کهگیلویه و بویراحمد و ملایر - اصفهان،
 - اکتشاف ۴ میلیون تن پتاس سنگی برای اولین بار در کشور و ادامه عملیات برای کشف ذخایر جدید در محورهای زنجان، آذربایجان شرقی، تهران، سمنان، یزد - کرمان و سواحل دریای عمان و خلیج فارس،
 - اکتشاف خاکهای نادر (مونازیت) در مروست استان یزد،
 - اکتشاف مولیبدن (به همراه سرب و روی) در منطقه احمدآباد استان یزد،
 - اکتشاف ۵۰ هزار تن آنتیموان در شرق ایران،
 - انجام حدود ۲۴۰ پروژه در فازهای اکتشافی مختلف که پاره‌ای از آنها منجر به شناسایی منابع و ذخایری از مواد معدنی شده و تعدادی از آنها در حال اجراست.
- همچنین سازمان زمین‌شناختی و اکتشافات معدنی کشور، اقداماتی در جهت توسعه فناوری‌های نوین زمین‌شناسی و اکتشافی، توسعه اطلاع‌رسانی در علوم زمین، توسعه فعالیت‌های بین‌المللی و صدور خدمات فنی - مهندسی توسعه پژوهش‌های کاربردی در حوزه علوم زمین و اقدامات تحقیقاتی انجام داده است که برای پیشبرد اهداف کلان سازمان بوده است.

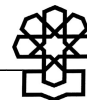

۵. اعتبار طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای بخش معدن در برنامه چهارم

جدول ۸ برنامه و عملکرد طرح تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در بخش معدن، در سال‌های مختلف برنامه چهارم را نشان می‌دهد. این بخش، جزء بخش‌هایی است که ارقام آن در بودجه‌های سالیانه تعیین شده و بین وظایف حاکمیتی وزارت صنایع و معادن در ایجاد زیرساخت‌ها و تأمین امکانات لازم برای رشد معدن است.

جدول ۸. اعتبار طرح‌های تملک‌دارایی‌های سرمایه‌ای بخش معدن در برنامه چهارم توسعه

شماره طبقه‌بندی	فصل/برنامه/طرح	برآورد سال ۱۳۸۴	مصوب سال ۱۳۸۴	درصد تحقق	برآورد سال ۱۳۸۵	مصوب سال ۱۳۸۵	درصد تحقق	برآورد سال ۱۳۸۶	مصوب سال ۱۳۸۶	درصد تحقق	برآورد سال ۱۳۸۷	مصوب سال ۱۳۸۷	درصد تحقق	برآورد سال ۱۳۸۸	مصوب سال ۱۳۸۸	درصد تحقق
۴۰۳۰۰۰۰۰	اعتبار تملک دارایی‌های سرمایه‌ای بخش معدن	۹۲۰.۹۹۰	۲.۲۰۴.۲۷۰	۲۴۰	۱.۱۵۲.۴۶۹	۸۶۱.۷۰۶	۷۴/۷	۱.۵۶۷.۵۰۰	۹۸۴.۸۷۰	۶۳	۱.۶۲۲.۸۱۸	۱.۳۲۵.۸۰۸	۸۱/۲	۲.۲۳۰.۰۰۰	۱.۲۴۴.۳۰۰	۵۵/۸
۴۰۳۰۱۰۰۰	برنامه زیرساخت‌های صنعتی و معدنی	۵۰.۰۰۰	۳۶۵.۷۰۰	۷۳۱	۱۶۰.۰۰۰	۲۹۵.۳۶۵	۲۴۷	۵۰۰.۰۰۰	۶۵۴.۸۷۰	۱۳۱	۷۰۰.۰۰۰	۹۵۶.۴۰۸	۱۳۶	۱.۰۰۰.۰۰۰	۸۹۷.۱۱۶	۸۹/۷
۴۰۳۰۳۰۰۰	برنامه زمین‌شناسی	۲۰۰.۰۰۰	۲۰۰.۰۰۰	۱۰۰	۲۲۱.۵۰۰	۱۶۰.۹۶۹	۷۲/۷	۲۴۳.۵۰۰	۲۳۵.۰۰۰	۹۶/۵	۳۱۵.۲۴۴	۳۰۹.۴۰۰	۹۸/۲	۴۱۵.۰۰۰	۲۸۷.۶۴۸	۶۹/۳
۴۰۳۰۴۰۰۰	برنامه اکتشاف و راه‌اندازی معادن	۵۲۰.۰۰۰	۵۲۰.۰۰۰	۱۰۰	۴۹۹.۴۰۹	۳۰۵.۳۷۲	۶۱	۴۱۳.۰۰۰	۹۵.۰۰۰	۱۳	۱۵۴.۵۷۴	۶۰.۰۰۰	۳۹	۱۰۰.۰۰۰	۵۹.۵۳۶	۵۹/۵۴
۴۰۳۰۶۰۰۰	برنامه سیاستگذاری مدیریت و نظارت بر فعالیت‌ها	۳.۸۵۰	۹۷.۹۵۰	۲۵۴۵	۹۰۰۰	۱۱.۰۰۰	۰	۱۱.۰۰۰	۰	۰	۱۳.۰۰۰	۰	۰	۱۵.۰۰۰	۰	۰
۴۰۳۰۷۰۰۰	برنامه کمک‌های فنی و اعتباری به بخش خصوصی و تعاونی	۱۴۷.۱۴۰	۶۲۰.۱۰۰۲۰	۶۹۴	۲۶۳.۵۶۰	۰	۰	۴۰۰.۰۰۰	۰	۰	۴۵۰.۰۰۰	۰	۰	۷۰۰.۰۰۰	۰	۰

در بخش اعتبار تملک دارایی‌های سرمایه‌ای بخش معدن، بجز سال ۱۳۸۴ در بقیه سال‌ها، درصد تحقق کمتر از ۱۰۰ بوده و بودجه کافی به بخش اختصاص داده نشده است. این موضوع در بخش برنامه زمین‌شناسی و برنامه اکتشاف و راه‌اندازی معادن نیز صادق است. برنامه سیاستگذاری، مدیریت و نظارت بر فعالیت‌ها و برنامه کمک‌های فنی و اعتباری به بخش خصوصی و تعاونی نیز علیرغم پیش‌بینی‌های صورت گرفته در برنامه چهارم، اعتبار و اختصاص داده نشده است. مهمترین نکته حائز اهمیت این بخش این است که ممکن است عملکرد بخش‌های مزبور در سال‌های مختلف بسیار کمتر از میزان مصوب باشد. بدین‌صورت که با توجه به کسری‌های موجود در بودجه‌های سنواتی و جابجایی بودجه‌های عمرانی و جاری، تخصیص‌های واقعی بخش‌های مختلف بسیار کمتر از میزان مصوب بوده است که به دلیل نبود آمار دقیق، تحلیل در این مورد امکانپذیر نمی‌باشد، ولی نکته‌ای است که باید به‌صورت دقیق مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد.

منابع و مأخذ

۱. قانون برنامه چهارم توسط جمهوری اسلامی ایران.
۲. عملکرد تفصیلی صنعت و معدن در سال‌های مختلف برنامه چهارم.
۳. ارزیابی عملکرد بخش معدن و صنایع معدنی در سال‌های مختلف برنامه چهارم، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، دفتر انرژی، صنعت و معدن.

شماره مسلسل: ۱۰۳۷۴

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: بررسی وضعیت بخش معدن و مقایسه اهداف و تکالیف برنامه چهارم توسعه در بخش مذکور

نام دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن (گروه معدن و صنایع معدنی)

تهیه و تدوین: فرید دهقانی

همکار: ابراهیم مقصودی

ناظر علمی: محمدرضا محمدخانی

متقاضی: سیدحسین هاشمی (رئیس کمیسیون صنایع و معادن)

سرپرستار: حسین صدری‌نیا

واژه‌های کلیدی:

۱. معدن

۲. ارزیابی عملکرد

تاریخ انتشار: ۱۳۸۹/۵/۳۱